

FIRAT ÜNİVERSİTESİ VETERİNER FAKÜLTESİ CERRAHİ KLİNİĞİNE 1992-2001 YILLARINDA GETİRİLEN KANATLILARDA BELİRLenen ŞİRURJİKAL LEZYONLARIN TOPLUCA DEĞERLENDİRİLMESİ

İbrahim CANPOLAT

Sami ÜNSALDI

Fırat Üniversitesi Veteriner Fakültesi Cerrahi Anabilim Dalı Elazığ – TÜRKİYE

Geliş Tarihi:27.09.2002

The Evaluations of Surgical Lesions on the Birds Brought to the Surgery Clinics of Veterinary Faculty of University of Fırat Between 1992-2001

Summary

In this study the records of 194 birds; 23 indiana cocks, 6 hen, 4 duck, 5 östrich, 6 canary, 60 lovebirds, 34 partridge, 12 pigeon, 3 parrots, 2 nightingale, 3 owls, 8 sparrowhawks, 10 eagles, 4 hawks, 3 falcons, 2 seagulls, 3 sparrows, 3 storks, 3 peacocks brought to F.U. Veterinary Surgery Department between 1992-2001 were evaluated regarding diseases and species.

The results showed that 32.9% fractures, 9.2% bumped foot, %13.4 eye diseases, 11.3% wounds, 5.1% abscess, 2.0% ruptured craw, 2.0% sinusitis, 11.7% tumor, 2.0% dislocation, 4.1% arthritis, 1.0% myositis, 3.0% leg paralysis, 2.0% toe necrosis, 1.5% claw deformations, 2.0% beak deformations, 2.0% rectum prolapsus.

Key Words: Birds, surgical diseases, clinical analysis

Özet

Bu sunumda 1992-2001 yılları arasında F.Ü. Veteriner Fakültesi Cerrahi Kliniğine getirilen değişik türdeki 194 kanatlı şırurjikal lezyonlar yönünden değerlendirildi. Bu olguların türlere göre dağılımı; 23 hint horozu, 6 tavuk, 4 ördek, 5 deve kuşu, 6 kanarya, 60 muhabbet kuşu, 34 kekkik, 12 güvercin, 3 papağan, 2 bülbül, 3 baykuş, 8 atmaca, 10 şahin, 4 kartal, 3 doğan, 2 martı, 3 serçe, 3 leylek, 3 tavus kuşu olarak belirlendi..

Olgularda %32.9 kırık, %9.2 taban yastığı nekrozu, %13.4 göz hastalıkları, %11.3 değişik yerlerde yara, %5.1 değişik yerlerde apse, %2.0 kursak yırtığı, %2.0 sinüsit, %11.7 tümör, %2.0 çıkık, %4.1 artrit, %1.0 myositis, %3.0 ayaklarda paraliz, %2.0 parmak nekrozu, %1.5 tırnak deformasyonu, %2.0 gaga deformasyonu, %2.0 prolapsus rekti saptandı.

Anahtar Kelimeler: Kanatlı, cerrahi hastalık, klinik analiz

Giriş

Kliniklerimize diğer hayvanların yanı sıra her yıl artan bir oranda kanatlı hayvanlar getirilmektedir. Bu kanatlılar; kümes hayvanları (tavuk, horoz, hindi vb.), kafes kuşları (muhabbet kuşu, kanarya, papağan vb.) ve yaban kuşları (atmaca, şahin, kartal vb.) oluşturmaktadır. Yabani kanatlılar genellikle doğada yaralanarak hayvan severler tarafından sağaltım amacıyla getirilen olgulardan oluşmakta, bir kısmı ise hayvanat bahçelerinden getirilmektedir.

Kliniklere gelen hayvanlarda tür, hastalık ve sağaltım sonuçları hakkında tutulan kayıtlar, bölgedeki hayvan hastalıkları ve hayvancılığın durumunu gösterir. 1980-1994 yılları arasında Fırat Üniversitesi Veteriner Fakültesi Cerrahi Kliniğine getirilen hayvanlardan kanatlı olguların oranı %3.4

olarak saptanmıştır. Yine Yüzüncü Yıl Üniversitesi Veteriner Fakültesi Cerrahi Kliniğine getirilen hayvanlardan kanatlıların oranı %6.6 olarak belirlenmiştir (1). Selçuk Üniversitesi Veteriner Fakültesi Cerrahi Kliniğinde bu oran %4.2 olarak kaydedilmiştir (8).

Kanatlılarda genel anestezi inhalasyon anestezikleri ve enjektabl anesteziklerle sağlanmaktadır. İnhalasyon anestezisi belirli bir ekipmana ihtiyaç duyulması ve uygulamadaki zorluklardan dolayı her zaman tercih edilememektedir. Enjektabl anesteziklerden ketamine-xylazine, alphaxalone-alphadolone, equithesin-diazepam, metomidate-diazepam yaygın olarak kullanılan anestezik kombinasyonlardır (2,3).

Cerrahi kliniğine getirilen olguların büyük bir kısmını kırık, çıkık gibi ortopedik hastalıkların oluşturduğu bildirilmektedir(9,10). Ayrıca ateşli silahla yaralanmaları, kafeste sürekli duran hayvanlarda taban yastığı nekrozu fazla görülmektedir. Cerrahi yöntemle kanatlılarda cinsiyet tayini de yapılabilmektedir (11).

Bu çalışmada F.Ü. Veteriner Fakültesi Cerrahi Kliniğine getirilen kanatlı hayvanların tür ve hastalıklar yönünden topluca değerlendirilmesinin sunumu amaçlanmıştır.

Materyal ve Metot

Bu çalışmanın materyalini 1992-2001 yılları arasında F.Ü. Veteriner Fakültesi Cerrahi Kliniğine getirilen 194 kanatlı oluşturdu. Olguların tür ve hastalıklar yönünden sınıflandırılması yapıldı. Kanatlılar kümes hayvanları, kafes kuşları ve yabani kuşlar olmak üzere 3 grupta incelendi. Olgular, genel durumları düzeltildikten sonra xylazine-ketamin veya pentobarbital sodium ile genel anesteziye alındılar.

Bulgular

1992-2001 yılları arasında F.Ü. Veteriner Fakültesi Cerrahi Kliniğine getirilen 194 kanatlının türü ve belirlenen hastalıkları tablo 1 ve 2'de oranlarıyla verilmiştir. Kanatlıların %19.5'ini kümes hayvanları, %60.3'ünü kafes kuşları ve %20.1'ini yabani kuşları oluşturdu.

Tablo 1. Değerlendirilen kanatlılarda türlere göre dağılım

Tür	Hayvan sayısı (n)	%
Hint horozu	23	11.8
Tavuk	6	3.0
Ördek	4	2.0
Deve kuşu	5	2.5
Kanarya	6	3.0
Muhabbet kuşu	60	30.9
Keklik	34	17.5
Güvercin	12	6.1
Papağan	3	1.5
Bülbül	2	1.0
Baykuş	3	1.5
Atmaca	8	4.1
Şahin	10	5.1
Kartal	4	2.0
Doğan	3	1.5
Martı	2	1.0
Serçe	3	1.5
Leylek	3	1.5
Tavus kuşu	3	1.5
Toplam	194	100

Tablo 1'de de sunulduğu gibi kanatlıların büyük bir çoğunluğunu kafes kuşları oluşturmaktadır. Kafes kuşlarından muhabbet kuşu %30.9, kümes hayvanlarından hint horozu %11.8 ve yabani kuşlarından Şahin. %5.1 ile en fazla oranlarda kliniğe getirildi.

Hastalıklar yönünden değerlendirildiğinde en fazla %32.9 oranında bacak ve kanat kırıkları saptandı. Bunu göz hastalıkları %13.4, yaralar %11.3 ve %9.2 taban yastığı nekrozu izledi.

Tablo 2. Materyali oluşturan kanatlılarda belirlenen hastalıklar ve sayısal dağılımları

Hastalıklar	n	%
Kırık	64	32.9
Taban yastığı nekrozu	18	9.2
Göz hastalıkları	26	13.4
Değişik yerlerde yara	22	11.3
Değişik yerlerde apse	10	5.1
Kursak yırtığı	4	2.0
Sinüzitis	4	2.0
Tümör	11	11.7
Çıkık	4	2.0
Artritis	8	4.1
Myositis	2	1.0
Ayaklarda paraliz	6	3.0
Parmak nekrozu	4	2.0
Tırnak deformasyonu	3	1.5
Gaga deformasyonu	4	2.0
Prolapsus rekti	4	2.0
Toplam	194	100

Tartışma

Veteriner Fakültesi Cerrahi Kliniklerine getirilen olgulardan kanatlı hayvanların oranı %3.4 ile %6.6 arasında değişen düşük oranlardadır(1,8). Kümes hayvanların az getirilmesinin nedeni operasyon maliyetlerinin yüksek olmasına bağlanmıştır. Bu tür olgular hint horozu ve deve kuşu gibi değerli hayvanlar hariç genelde kesime sevk edilmektedir. Kafes kuşları toplumların gelişmesi, ekonomik refahın sağlanması ve sanayi toplumlarının ortaya çıkmasına paralel olarak bir hobi olarak beslenmeye başlanmıştır. Bunların başında muhabbet kuşu, kanarya ve papağanlar gelmektedir.

Kliniğimize gelen kuşların büyük çoğunluğunu kafes kuşları (%60.3) oluşturdu. Bunların içinde Muhabbet kuşu %30.9 oranda en fazla kliniğe getirildi. Bu da bize bu tür hayvanların manevi değerinin olduğunu ve sağaltım maliyetine bakılmadığını göstermektedir. Yabani kuşlar ise genellikle doğada yaralanarak hayvan severler tarafından sağaltım amacıyla getirilen olgulardır.

Bunlardan büyük bir kısmında ateşli silah yarası bulunması, bilinçsiz insanların soyu gittikçe tükenen bu hayvanlara oldukça zarar verdiğini göstermektedir.

Kuşların yüksek metabolizma hızına sahip oldukları ve aç kaldıkları zaman hipoglisemiye girdiği bildirilmektedir. Bu nedenle yaralı olarak bulunan yaban kuşlarının beslenmesinin ve su ihtiyacının giderilmesinin önemli olduğu vurgulanmaktadır (6). Genelde küçük kuşlar 3-4 saatte, orta boy kuşlar 6-8 saatte, büyük kuşların ise en az günde bir kez beslenmesi gerektiği kaydedilmektedir (7,12,13). Yem ve sulu gıdaların plastik bir tüp yardımıyla (gavage) kolayca verilebilmektedir. Çoğu kuşlarda soluk burusunun girişi dilin ortasında olduğu için ağızdan verilecek sıvıların kolayca trachea'ya kaçabileceği vurgulanmaktadır. Hasta ve yaralı kuşlar kolayca dehidre olabilmektedir. Bu tür olgulara parenteral yolla da sıvı verilebilmektedir. Genelde vücut ağırlığının % 4 oranında sıvı günlük olarak verilir. Boyun arkasındaki deri altına 5-10 ml (orta boy, papağan gibi) verilebilir (5,6). Kas içi olarak göğüs kasına, damar içi olarak küçük kuşlarda boyun venasına, büyük kuşlarda kanat venasına uygulanabilir (4).

Kliniğe getirilen yaban kuşlarının genelde yaralı, dehidre ve genel durumları bozuk olduğu gözlemlendi.

Kaynaklar

1. Alkan İ, Gürkan M, Gençcelep M, Bakır B. 1988-1992 yılları arasında Yüzüncü Yıl Üniversitesi Veteriner Fakültesi Cerrahi Kliniğine getirilen hayvanlarda karşılaşılan cerrahi hastalıkların toplu bir değerlendirilmesi. YYÜ Vet Fak Derg 1994; 5(1-2): 1-9.
2. Altman RB. Twenty years of progress in avian anesthesia and surgery. J Am Vet Med Assoc 1998; 212(8): 1233-1235.
3. Aslanbey D, Gürkan M, Sağlam M, Olcay B. Kanatlı hayvanlarda ketalar ile sağlanan genel anestezi üzerine klinik çalışmalar. AÜ Vet Fak Derg 1987; 34(2): 288-293.
4. Baydan E, Kaya S, Uzun R. Kafes kuşlarında ilaç kullanımı. Türk Vet Hek Derg 1996; 8(3): 22-41.
5. Cooper JE. A practical approach to cagebirds. In practice 1983; 29-33.
6. Cooper JE. First aid for wild birds. In practice 1984; 195-198.
7. Çetin O. Kınalı keklığın korunması ve üretimi. Türk Vet Hek Derg 1997; 9(4): 29-30.
8. Elma E. S.Ü. Veteriner Fakültesi Cerrahi Kliniğine 1985-1990 yılları arasında getirilen hastalıklara toplu bir bakış. SÜ Vet Fak Derg 1992; 8(1): 58-60.
9. Özsoy S. Yabani kuşlarda ekstremitelerin ortopedik problemlerinin klinik değerlendirilmesi. İÜ Vet Fak Derg 1996; 22(1): 107-125.
10. Özsoy S, Yücel R. Bir pelikanda karpal eklem çıkığı ve operatif tedavisi. Vet Cer Derg 1995; 1(2): 53-56
11. Özer K, Bakır B, Düzgün O ve Arslan M. Kanatlılarda cerrahi yöntemle cinsiyet tayini. YYÜ Vet Fak Derg 1994; 5(1-2): 163-171.
12. Steiner C and Davis RB. Caged Bird Medicine. Iowa State University Press. Ames, Iowa, 1981.
13. Yılmaz K. Kafes Kuşları Hastalıkları (Ders notları). Elazığ, 1998.

Bu olgulara parenteral yolla sıvı ve bir tüp yardımıyla gıda verilerek genel durumları düzeltildikten sonra gerekli operasyonlar yapıldı.

Alkan ve arkadaşları (1) kanatlılarda eklem ve kas hastalıklarının ilk sırada yer aldığını (%34.6), kırık ve çıkıkların (%23.7) ise ikinci sırada geldiğini bildirmektedirler. Yabani kuşlarda ortopedik problemlerin değerlendirildiği bir çalışmada 68 olgudan 55'de kırık, 10'unda çıkık ve 3'ünde ankiloz tespit edilmiştir (9).

Çalışmada kliniğimize gelen olgularda en fazla %32.9 oranında ekstremitte kırıkları saptandı. Bunu göz hastalıkları %13.4 yaralar %11.3 ve %9.2 taban yastığı nekrozu izledi. Göz lezyonları ve taban yastığı nekrozu hint horozunda yüksek oranda görüldü. Döğüş horozlarının genelde göz yaralanmaları için kliniğe getirilmeleri dikkat çekmekteydi. Yine kafes de beslenen keklıklarında taban yastığı nekrozuna fazla oranda rastlanıldı. Bu olgularda yumuşak altlık kullanılması önerildi.

Sonuç olarak, kanatlı hayvanlar gün geçtikçe daha çok oranda kliniğimize gelmekte ve ilk sırayı da kafes kuşları almaktadır. Bu nedenle bu konuda daha fazla yayın yapılması ve kaynak yaratılması gerektiği düşüncesindeyiz.